

τῶν Ἐνετῶν πατρικίων, ὧν τινα διατηροῦνται ἐν μέρει μέχρι σήμερον.

Τὰ Χανιά περιβάλλονται ὑπὸ ὑψηλῶν καὶ παχέων τειχῶν, κτισθέντων ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν τὸ 1252 καὶ θαυμασιῶς διατηρουμένων μὲ τὰς ὑψηλάς τιν ἐπάλλξεις καὶ τὰ τεράστια ἀναχώματα. τὰ ὅποια ὑλοῦνται ὡς βουνά. Τὰ τεῖχη ταῦτα ἔχουσι πολλαχοῦ εὖρος πλέον τῶν ἑκατῶν ποδῶν· ἀποτελοῦσι δὲ τερπνὸν μέρος περιπάτου πρὸ πάντων τὴν Παρασκευὴν, ὅτε παίζει ἡ στρατιωτικὴ μουσικὴ ἐπ' αὐτῶν. Τότε βλέπει πλῆθος Ὄθωμανίδων περιφερομένων μὲ βήμα νοητὸ ἐπὶ τῶν τειχῶν ἢ καθημένων ἐπὶ τῶν γλοερῶν ἀναχωμάτων. Ἐνιαχοῦ ἔχουσι οἰκοδομηθῆ ὑπὸ τῶν Ὄθωμανῶν μικροὶ στρατῶνες καὶ ἐνδιαιτήματα τῶν ἀξιωματικῶν μετὰ κηπαρίων, σιγῶν πλεκτῶν καὶ ἀνθῶνων. Καὶ βράδου-βράδου, ὅταν ὁ δῦον ἦλιος χρυσῶν τὰς ἐπάλλξεις, ἀκούεται τὸ μελαγχολικὸν ἄσμα Τοῦρκου τινὸς στρατιώτου, ὅστις καθήμενος ἐπὶ τῆς ὀφρύος τοῦ τείχους ἀναπολεῖ ἐν νοσταλγίᾳ τὴν πατρίδα του.

Τὸ φρούριον ἔχει τρεῖς πύλας, ἀλλ' ἡ τρίτη διατηρεῖται κλειστή. Περιβάλλονται δὲ τὰ τεῖχη ὑπὸ βαθείας καὶ εὐρυχωροῦ τάφρου, ἧτις ἔχει μετατραπῆ εἰς λαχανοκήπους.

Ἐπειδὴ ὁ χώρος τῆς πόλεως εἶνε στενὸς καὶ ἀνεπαρκῆς, πᾶσαι σχεδὸν αἱ οἰκίαι εἶνε τρίοροφοι καὶ τετραόροφοι, αἱ δὲ ὁδοὶ στεναὶ καὶ ὑγραί. Ἐνεκα δὲ τῆς στενοχωρίας ταύτης, ἡ πόλις τείνει ν' ἀποσεισῆ τὸν βαρὺν κλιῶν τῶν τειχῶν καὶ νὰ ἐπεκταθῆ εἰς τὰ περὶξ. Καὶ ἤδη ἔξω τῆς νοτίας πύλης ἐκτίσθησαν καὶ λειτουργοῦσι πολλὰ ἐργαστήρια. περαιτέρω δ' ἐκτίσθησαν καὶ τινες οἰκίαι.

Οἱ συνήθεις περίπατοι τῆς πόλεως εἶνε ἡ προκυμαία, ὁ δημόσιος κήπος, ὅστις κείται ἔξω τῆς πόλεως, καὶ ἡ ὄραία λεωφόρος, ἧτις συνδέει τὴν πόλιν μὲ τὸν λιμένα τῆς Σούδας. Ὁ λιμὴν οὗτος ἀπέχει τῶν Χανιῶν ἐν τέταρτον μὲλις τῆς ὄρας δι' ἀμάξεις, ἀλλὰ δὲν φαίνεται ἐκ τῆς πόλεως ἕνεκα τῶν ἐπιπροσθούτων ὑψωμάτων τοῦ Ἀκρωτηρίου.

Κατὰ τὴν ἐπίσημον ἀπογραφὴν τοῦ 1881 τὰ Χανιά εἶχον 13,812 κατοίκους, ἐξ ὧν 9,469 Ὄθωμανοί, 3,477 Ἕλληνας, 485 Ἰσραηλίται, 159 Καθολικοὶ καὶ ὀλίγοι Διχαρτυρόμενοι. Σήμερον δὲ ὑπολογίζεται ὅτι ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν ἀνέρχεται εἰς 16—17,000.

Ἐκ τῶν Μουσουλμάνων πλέον τῶν 1500 εἶνε Βεγγάζιοι. Οἱ Ἀφρικανοὶ οὗτοι μετηνάστευσαν εἰς Κρήτην πρὸ 25 περίπου ἐτῶν ἕνεκα τοῦ συμβάντος ἐν τῇ πατρίδι των λιμοῦ, βῆθμυδὸν δέ, ἐλθόντων καὶ ἄλλων, ἐσχηματίσθη ἀρκετὰ πολυάνθρωπος συνοικισμὸς παρὰ τὴν Πύλην τῆς Ἄμμου (Κουνκαπισί), τοῦ ὁποίου αἱ ἀχύρινοι καλύβαι μεταμορφοῦνται μικρὸν κατὰ μικρὸν εἰς λιθοκτιστοὺς οἰκίας. Οἱ Βεγγάζιοι ἀφωμοιόθησαν ἐντελῶς σχεδὸν κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ἱματισμὸν μὲ τοὺς ἐντοπίους, ὁμιλοῦντες ὡς μητρικὴν γλῶσσαν τὴν Ἑλληνικὴν. Αἱ κόραι, αἵτινες εἶνε νοστιμώταται μελαχροιναί, μὲ ὀφθαλμοὺς λαμπροὺς, ἐγκτελιπον τὸ ἀφρικανικὸν ἔθιμον τοῦ στιγματισμοῦ τοῦ προσώπου διὰ βελονῶν καὶ μελάνης, ἐνδύονται δ' ὡς αἱ Ὄθωμανίδες τῆς κατωτέρας τάξεως. Οἱ ἀν-

δρες εἶνε πάντες ἀγχοφόροι ἢ νεροκουβαληταί, οἱ δὲ παῖδες εἶνε οἱ λούστροι τῶν Χανιῶν.

Ἐκτὸς τῶν Βεγγαζίων ὑπάρχουν ἐν Χανίοις καὶ ὀλίγοι Αἰθίοπες, ἄλλοτε δούλοι τῶν ἀγάδων ἢ ἀπόγονοι δούλων, οἵτινες, πιστοὶ παραμένοντες εἰς τὰ ἔθιμα τῶν πατέρων αὐτῶν, ἐορτάζουν τὴν Πρωτομαγιάν δι' ἄλλοκοτῶν χορῶν καὶ οὐρλιασμῶν.

Ἐν Χανίοις ἐνεργεῖται σπουδαῖον ἐξαγωγικὸν καὶ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον. Δυστυχῶς ὅμως τὸ ἐμπόριον ἐκφεύγει ὀσημέραι ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Χριστιανῶν περιερχόμενον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὧν ἡ μικρὰ κοινότης ἔφθασεν εἰς ἰκανὴν ἀκμὴν, προσδεύει δὲ πάντοτε. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Ὄθωμανοί, οἱ ὅποιοι δὲν διακρίνονται ἐπὶ ἐμπορικῇ εὐφυίᾳ, δεικνύουσι μεγάλην ἐπίδοσιν εἰς τὸ ἐμπόριον.

Ἡ χριστιανικὴ κοινότης διατρεῖ κατώτερα σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ γυμνάσιον. Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ τουρκικὴ κοινότης, εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ὁποίας διδάσκεται καὶ ἡ ἑλληνικὴ. Οἱ ἐβραϊστικαὶ δὲ ἐπίσης διδάσκονται πρὸς τὴν μητρικὴν καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Τὰ Χανιά ἠλώθησαν τὸν Αὐγούστον τοῦ 1645 μετὰ δίμηνον πολιορκίαν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτᾶν Ἰσραήμ· μετὰ τὴν κατάκτησιν δὲ τῆς ὅλης νήσου ἐγένοντο ἔδρα ὑποδιοικητοῦ, διοικοῦντος τὸ δυτικώτερον τῶν τριῶν διαμερισμάτων τῆς νήσου. Ἀλλὰ τὸ 1850 μετηνέχθη εἰς αὐτὴν ἡ ἔδρα τοῦ γενικοῦ Διοικητοῦ καὶ ἔκτοτε διατελεῖ πρωτεύουσα τῆς νήσου.

I Δ. ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ

Α Ν Ω Κ Α Τ Ω

ΘΑΥΜΑΣΙΑ ΤΟΡΠΙΛΛΗ

Κατ' αὐτὰς ἐδοκιμάσθη ἐν Χάρδη νέον εἶδος ἡλεκτρικῆς τορπίλλης, ἡ ὅποια ὑπερβαίνει πάσας τὰς γνωστὰς τορπίλλας κατὰ τὸ εὐχέριστον καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητά. Ἡ τορπίλλη Σίμς Ἐδισων, ὡς ὀνομάζεται, ἀποτελεῖται ἐκ κοίλου χαλκίνου κυλίνδρου 9 μέτρων μήκος, ὅστις κρύπτεται εἰς βάθος τριῶν περίπου μέτρων ἐν τῷ ὕδατι. συγκατεῖται δὲ διὰ χαλυβδίνων ἐλασμάτων ἀπὸ ἐλαφρᾶς σχεδίας ἐπιπλοῦσης, ἡ ὅποια δεικνύει τὴν διεύθυνσιν τῆς ὑποβρυχίου τορπίλλης. Ἡ τορπίλλη εἶνε ἐπιμήκης, ἀπολήγουσα εἰς ὀξυτάτον ἄκρον ἵνα κατανικᾷ τὰ ἐπιπροσθούντα ἐμπόδια. Εἰς τὴν ὀπισθίαν ἄκρην φέρει ἔλικα· διαίρεται δὲ τὸ εσωτερικὸν αὐτῆς εἰς τέσσαρα μέρη· καὶ εἰς μὲν τὸ πρόσθιον εἶνε ἡ ἐκρηκτικὴ ὕλη, τὸ δὲ δευτέρον εἶνε κενόν, εἰς τὸ τρίτον ἐλίσσεται ἡλεκτρικὸν σύρμα, καὶ εἰς τὸ τελευταῖον ὑπάρχει μικρὰ δυναμοηλεκτρικὴ μηχανὴ καὶ τὸ πηδάλιον.

Λειτουργεῖ δὲ ὡς ἑξῆς : Τὸ ἄκρον τοῦ σύρματος τῆς τορπίλλης εἶνε δεδεμένον εἰς τὴν ξηρὰν συγκοινωνοῦν μετὰ δυναμοηλεκτρικῆς μηχανῆς Διαβιβάζομενον δὲ τὸ ἡλεκτρικὸν ρεῦμα ἐκ τῆς δυναμοηλεκτρικῆς μηχανῆς διὰ τοῦ σύρματος ἐνεργεῖ ἐπὶ τῆς δυναμοηλεκτρικῆς μηχανῆς τοῦ τρίτου διαμερισματος τῆς τορπίλλης τὴν θέτει εἰς περιστροφικὴν κίνησιν, αὕτη δὲ πάλιν κινεῖ τὴν ἔλικα καὶ ἡ τορπίλλη προχωρεῖ ἐξελίσσουσα τὸ καλῶδιον.

Τὸ καλώδιον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ δύο συρμάτων, ἐξ ὧν τὸ μὲν συνδέεται μὲ τὸν κινητήρα τῆς τορπίλλης, τὸ δὲ ἄλλο περιελίσσεται εἰς ἠλεκτρομαγνητικὴν μηχανήν, καὶ διευθύνει τὸ πηδάλιον. Κατὰ συνέπειαν ὁ ἀπὸ τῆς ξηρᾶς διευθύνων τὴν τορπίλλην δύναται νὰ κανονίζῃ κατὰ βούλησιν τὴν ταχύτητα καὶ τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς. Κατὰ τὰ ἐν Χάρρη πειράματα, ἅμα μετεδόθη τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα εἰς τὸ καλώδιον, ἡ τορπίλλη ἀνεχώρησε μετὰ μεγάλης ταχύτητος· μετ' ὀλίγον τὴν ἐσταμάτησαν, μεθ' ὃ τὴν ἔθεσαν ἐκ νέου εἰς κίνησιν. Ἡ σχεδία μάλιστα ἐξέχουσα τῆς θαλάσσης ἐφαίνετο ὡς μαῦρον σημεῖον Ἄρου διέτρεξεν 800 μέτρα, τὴν ἔστρεψαν πρὸς τὰ ὀπίσω· ἐφάνη δὲ ὅτι διανύει 75 χιλιόμετρα καθ' ὥραν. Ἡ ἀνάφλεξις γίνεται ὡσαύτως διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ἀλλὰ δύναται νὰ γίνῃ καὶ διὰ συγκρούσεως. Ἡ τορπίλλη φέρει 250 χιλιόγραμμα δυναμίτιδος ἢ ἀνάλογον ποσὸν ἄλλης ἐκρηκτικῆς ὕλης. Δύναται δὲ νὰ φέρῃ ἀποτέλεσμα ἢ ἐκρηξίς ἐξ ἀποστάσεως 15 μέτρων. Δύναται ὡσαύτως νὰ ἀναδιδρασθῇ τὸ ποσὸν τῆς δυναμίτιδος εἰς 450 χιλιόγραμμα, ὅτε ἡ ἐκρηξίς θὰ καταστρέφῃ πλεῖστα πολλὰ συγχρόνως.

ΦΩΤΟΒΟΛΑ ΦΥΤΑ

Ἄγγλος περιηγητῆς ἀφηγεῖται ὅτι, κατὰ τὰς εἰς Βρασίλιαν περιηγήσεις του, διεργόμενος νύκτα τοῦ Δεκεμβρίου τὴν ὄδον Νατιβεδάδ, παρατήρησε παιδία τινὰ παίζοντα μὲ φωτοβόλον ἀντικείμενον. Ἦτο δὲ τοῦτο λαμπρὸς φωσφορώδης μύκης ἐκ τῶν εὑρισκομένων κατὰ ποσότητος ἐπὶ τῶν φθινοπωρινῶν φύλλων τῶν πυγμαίων φοινίκων. Καὶ ἕτερος δὲ περιηγητῆς ἀναφέρει ὡσαύτως ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν Ἰνδίαῖς διάφορα φυτὰ ἐκπέμποντα φωσφορώδη τινὰ λάμπριν, ὧν ἡ ῥίζα τὴν αὐτὴν ἔχει ἰδιότητα. Τὰ φυτὰ ταῦτα πρὸ πο. λου εἶνε γνωστὰ εἰς τοὺς βραχμῶνας, οἵτινες ἀποκαλοῦσιν αὐτὰ *ζαζοισιάτι*. Ὑπάρχει καὶ ἕτερον φυτὸν, καλούμενον *ἀνθισισία*, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν βροχερὰν ὥραν, τὴν νύκτα ἰδίως, φωτίζει ὀλόκληρον ὄρος· ἕτερον δὲ, οὗτινος ἡ ἀνθισίς προσομοιάζει πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ καιομένου δένδρου.

ΟΙ ΚΥΝΕΣ ΚΑΙ ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Εἶνε ἱκανὸς ὁ κύων νὰ γνωρίσῃ τὴν εἰκόνα ἀνθρώπου ἢ ζώου; Τὸ ζήτημα ἐλύθη διὰ τοῦ ἐξῆς γεγονότος. Ζωγράφος τις ἐν Ἀγγλίᾳ εἶχε κύνα, ὅστις εἶχε τὴν κακὴν συνήθειαν νὰ καταδιώκῃ τὰ πρόβατα. Ἡμέραν τινὰ ὁ ζωγράφος ἐζωγράφισε ποιμνία προβάτων φυλαττόμενα ὑπὸ δύο κυνῶν. Κληθεὶς εἶτα ὑπὸ τινος ἐξῆλθε πρὸς στιγμὴν, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του δ' ἐξεπλάγη μεγάλως ἰδὼν τὸν κύνα ἰστάμενον πρὸ τῆς εἰκόνης μὲ τὰ ὦτα ὠρθωμένα καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς φλογεροὺς καὶ ἐν μεγάλῳ ἐρεθισμῷ, ἐξεπλάγη δὲ τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον τὰ πρόβατα εἶχον μέγεθος μόνον 8—10 δακτύλων. Ὁ κύων προφανῶς ἐνόησε ὅτι τὰ πρόβατα παρίσταντο ἐν σμικρύνσει καὶ ὑπέθετεν ὅτι τὰ ἔβλεπε μακρόθεν. Διὸ ἐπήδησεν ἀπαινηληγμένως πρὸς τὴν εἰκόνα προσπαθῶν νὰ ἴδῃ μᾶλλον ἐγγύθεν.

Ἄλλο παράδειγμα οὐχ ἦττον περίεργον ἀποδεικνύει ὅτι οἱ κύνες γνωρίζουσι τὰς προσωπογραφίας. Δεσποινίς τις, ἔχουσα δύο κύνας, παρήγγειλε πρὸς ζωγράφον νὰ τῆς ζωγραφίσῃ τὸν ἕνα. Ὄταν δὲ τῆ προσκλήσῃ τοῦ ζωγράφου μετέβη νὰ ἴδῃ τὴν εἰκόνα ἀκολουθουμένη ὑπὸ τοῦ ἑτέρου κυνός, οὗτος ἤρχισε νὰ πηδᾷ καὶ νὰ ὑλακτῇ πρὸς τὴν εἰκόνα, νομίζων ὅτι εὑρίσκετο ἐνώπιον τοῦ συντρόφου του. Ὁ αὐτὸς κύων ἐδείκνυεν ἐκπληκτικὰς διαθέσεις πρὸς τὴν μουσικὴν. Συνώδευε τὸ κλειδοκύμβαλον ἢ τὸ ἄσμα μετὰ καταπληκτικῆς ἀκριβείας. Τὸ πένθιμον ἐμβατήριον τοῦ Σοπὲν τὸν ἔρριπτεν εἰς μελαγχολίαν· ἔθετεν ὑπὸ τὰ σκέλη τὴν οὐρὰν του καὶ, ἀφοῦ συνώδευε ταπεινοφώνως τὸ μουσικὸν τεμάχιον, ἔβαλλε σπασμωδικὰς κραυγὰς. Ἡ φαιδρὰ μουσικὴ τοῦναντίον τὸν διέθετεν εὐθύμως. Σείων τὴν οὐρὰν του καὶ ὑψῶν τὸ ρύγχος εἰς τὸν ἀέρα ἐξέπεμπεν ὑλακὰς εὐήχους μετὰ προφανοῦς εὐχαριστήσεως, ὅσας ἤκουε τὴν «Μανδολινάταν».

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΜΟΝΟΜΑΧΟΥΣΑΙ

Ὁ συρμὸς μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν. Δύο κυρίαι τῆς Μαδρίτης, ἡ μία τῆς ὑψηλῆς ἀριστοκρατίας καὶ ἡ ἄλλη μᾶλλον θελκτικῆ ἢ εὐγενῆς, μὴ ἀρκεσθεῖσαι εἰς τὸν διὰ τῆς γλώσσης ἀγῶνα, ἐμονομαχίαν διὰ ξίφους Ἐννοεῖται ὅτι λόγος τῆς μονομαχίας ἦτο ἡ ἀντιζηλία, ὁ δὲ εὐτυχῆς θνητὸς ὁ ἐμπνεύσας ταύτην εἶνε εἰς ταυρομάχος. Ἐκ τῶν δύο γυναικῶν ἐπληρώθη κατὰ τὸν βραχίονα ἡ ἀριστοκράτις. Ἡ πληγὴ ἐφάνη ἐλαφροτάτη κατ' ἀρχάς, βραδύτερον ὅμως παρωξύνθη καὶ νῦν οἱ ἱατροὶ ἀνησυχοῦσι περὶ τοῦ τορευτοῦ βραχίονος τῆς εὐγενοῦς Σενιόρος, τὸν ὁποῖον δὲν εἶνε ἀπίθανον ν' ἀποκόψωσι.

ΣΥΖΥΓΙΚΟΝ ΔΩΡΟΝ

— Καὶ τί θὰ χάρισῃς φέτος τῆς γυναίκας σου εἰς τὴν ἑορτὴ τῆς;
— Θὰ δώσω νὰ τῆς διορθώσω τὸ φόρεμα ποῦ τῆς χάρισα πέρυσι.

ΚΑΙ Ἄλλο ΠΡΟΤΕΡΗΜΑ

Φίλος συναντᾷ φίλον πρὸ μικροῦ νυμφευθέντα δυσειδεστάτην γυναῖκα καὶ συνοδεύοντα αὐτήν. Τὸν πλησιάζει καὶ μετὰ τὰς συστάσεις καὶ τοὺς χαιρετισμοὺς τοῦ λέγει σιγὰ, σιγὰ:

— Πού τὸ βρήκες αὐτὸ τὸ τέρας, ἀδελφέ;

Καὶ ἐκεῖνος:

— Μίλα μου ἐλεύθερα· εἶνε καὶ κουφί.

ΤΡΕΙΣ ΓΝΩΜΑΙ

* Ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου εἶνε λύρα ἐπτάχορδος· ἐξ ἑξ ἑχορδῶν διὰ τὴν λύπην καὶ μία διὰ τὴν χαρὰν — ἥτις σπανίως κρούεται.

* Τὰ ἔχει ὅλα ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπιθυμεῖ τίποτε.

* Εἰς τὸν καλὸν κόσμον ἡμπορεῖς νὰ ἔχῃς πέρασιν χωρὶς κεφάλι — χωρὶς καπέλλο ὄχι.